

ŁUDZIE „SILNI” I „MEŻNI” W STARYM TESTAMENCIE

SPRZECIW I ULEGŁOŚĆ WOBEC BOGA

Chcąc odpowiedzieć na pytanie, kogo w Starym Testamencie uważano za silnego czy mocnego, należałoby prześledzić wszystkie fragmenty najstarszych ksiąg biblijnych, w których pojawiają się określenia: *silny, potężny*¹ itp. Przede wszystkim jednak musimy przeanalizować niezliczone wręcz teksty, w których wychwala się moc Bożą, ponieważ ludzie mocni dostrzegają źródła swojego męstwa i mocy głównie we wszechmogącym Bogu i Jego Świętym Duchu, który udzielił im łaski mocy i siły.

Któż zatem jest silnym w Starym Testamencie? Po pierwsze — i najważniejsze — jest nim Pan, Wszechmocny, który jest „zasobny w siły” (Ps 147, 5). W Nim samym znajduje się fundament wszelkiej ludzkiej siły². Jeśli chcemy do końca zrozumieć, jak Stary Testament pojmuje wyrażenia: „silny mąż” albo „mocny człowiek”, będziemy zmuszeni badać te same pojęcia, którymi posługiwali się ludzie spisujący księgi biblijne (choćby tylko starotestamentalne), mówiąc o mocy i sile Boga. Ponadto będziemy musieli próbować — jak gdyby pokonując barierę dzielących nas tysiącleci — dojść do tego, jakie doświadczenie wszechmocy Bożej przekazali nam natchnieni autorzy. Na jego treść składają się przecież zbawcze dzieła, których swoją pełną mocy ręką dokonywał najpierw Bóg, wybawiciel Izraela, a później Bóg święta Paschy; potęgą, którą okazał Bóg, Stwórca i Zbawca, gdy umieszczał gwiazdy na nieboskłonie, wznosił góry i drażył w nich doliny³.

* Adalbert Rebić, ur. 1937 w Hum na Sutli (dawna Jugosławia); studiował w Zagrzebiu i Rzymie. Obecnie wykłada egzegezę Starego Testamentu na Wydziale Katolickim w Zagrzebiu. Jest redaktorem naczelnym chorwackiego wydania *Communio*.

¹ Odpowiednikami tych określeń w języku hebrajskim są słowa: 'oz, giber, geburah, koah.

² Por. tomy dotyczące Ewangelii (nr 49, 51, 56 i 59) wydane przez *Ligue catholique de l'Évangile*, Paris 1963.

³ F. M. Du Buit, *La puissance de Seigneur*, w: *L'Évangile*, nr 49, Paris 1963, s. 9-10.

W innym znaczeniu *mężem pełnym siły* jest Jezus Chrystus, który dysponował mocą Bożą. Przez swoją ofiarę ukazał On ludziom tę potęgę zmartwychwstania, która — jeszcze przed ostatecznym triumfem Wszechmocnego oraz Syna — na nowo obudziła najgłębsze warstwy ich jestestwa.

1. Najstarsze przekazy

Według najstarszych przekazów (jahwistycznych i elohistycznych) na miano *silnych, mocnych* zasługują Sędziowie, tacy jak Otniel, Gedeon, Jefte lub Samson, którzy napelnieni wojowniczym duchem prowadzili święte wojny z ludami i królami kanaanejskimi, aby w imieniu Boga Wszechmogącego zdobyć Ziemię Obiecaną⁴. Mocny jest także sam patriarcha Jakub, o którym — usiłując wyjaśnić znaczenie jego nowego imienia „Izrael” — natchniony przez Ducha Świętego pisarz biblijny mówi, że Jakub stał się silnym zarówno wobec Boga, jak i wobec człowieka: „Odtąd nie będziesz się zwał Jakub, lecz Izrael, bo walczyłeś z Bogiem i z ludźmi, i zwyciężyłeś” (Rdz 32, 29). W tych niezwykle tajemniczych słowach mowa jest o dużych zmaganiach, niejako o walce z Bogiem wręcz, w której — jak się wydaje — Jakub odnosi zwycięstwo. Patriarcha mocuje się z Bogiem i zmusza Go do udzielenia błogosławieństwa temu, który będzie nosił imię Izrael. Wydarzenie to może zatem stanowić pierwotny obraz walki duchowej i natychmiastowego działania modlitwy. Prorok Ozeasz, opisując spór Boga z Jakubem, mówi o patriarsze: „Już w łonie matki oszukał on brata, w pełni sił będąc⁵, walczył nawet z Bogiem. Walcząc z Aniołem, zwyciężył” (Oz 12, 4-5)⁶.

W czasie zdobywania Ziemi Obiecanej wysłani przez Mojżesza zwiadowcy przekazali wiadomość, że mieszkańcy Kanaanu, Anakici, są *silnym ludem*: „Nie możemy wyruszyć przeciw temu ludowi, bo jest silniejszy od nas” (Lb 13, 31). „Jednakże lud, który mieszka w tym kraju, jest silny” (Lb 13, 28). Chodzi tu o potęgę

⁴ A. Martinelli, *Lo Spirito di Dio e la gioia nell'Antico Testamento*, Bologna 1976, s. 32.

⁵ W wydaniu francuskim, a także w niektórych tłumaczeniach Biblii na język angielski oraz w starszych tłumaczeniach niemieckich (m.in. w wersji M. Lutra) mówi się, iż „...Jakub w swojej sile walczył z Bogiem...” (fr.: „...dans sa vigueur il fut fort contre Dieu...”; ang.: „...in his strength he struggled with God...”; niem.: „...und in seiner Kraft hat er mit Gott gekämpft...”).

⁶ Hebrajskie słowo *geburah*, oznaczające siłę, w księgach prorockich i mądrościowych stosowane było zazwyczaj wtedy, gdy wielbiono siłę i moc Boga Jahwe.

i siłę fizyczną Anakitów. W Biblii potomkowie Anaka zazwyczaj przedstawiani jako ludzie o niezwykłym wzroście lub wręcz jako olbrzymi (Lb 13, 33).

Wyrażenie „silny” w sensie fizycznym pojawia się zaskakująco często w opisach walk Izraela o kolejne obszary Ziemi Obiecanej, ponieważ miało ono wówczas dodawać narodowi wybranemu odwagi. „Bądź mężny i mocny, nie lękaj się, nie bój się ich, gdyż Pan, Bóg twój, idzie z tobą, nie opuści cię i nie porzuci” (Pwt 31, 6). Tych samych słów używa Mojżesz mówiąc do Jozuego, który z ludem Izraela wkroczy do ziemi Kanaan (Pwt 31, 7). Wszakże autor spisujący *Księgę Powtórzonego Prawa* wiedział o trwającym już od dłuższego czasu duchowym procesie, który daje znać o sobie w słowie „silny”. Według niego, bezwzględnym warunkiem tego, aby móc stać się silnym, jest spełnienie wszystkich przykazań Jahwe: „Strzeżcie przeto wszystkich nakazów, które wam dzisiaj daję, abyście byli dość mocni, by wejść i posiąść ziemię, do której dziś idziecie, by ją posiąść” (Pwt 11, 8). Natchniony autor *Księgi Powtórzonego Prawa* jest zdania, że siły i mocy nie gwarantuje fizyczna odwaga czy szczególnie liczna ludność, lecz fundamentem jej jest przestrzeganie przykazań Bożych, dochowanie wierności przymierzu, które Bóg zawarł z ludem Izraela, oraz — co jest równie ważne — miłość Boga do narodu wybranego. „Pan wybrał was i znalazł upodobanie w was nie dlatego, że liczebnie przewyższacie wszystkie narody, gdyż ze wszystkich narodów jesteście najmniejszym, lecz ponieważ Pan was umiłował i chce dochować przysięgi danej waszym przodkom. Wyprowadził was mocną ręką i wybawił was z domu niewoli z ręki faraona, króla egipskiego” (Pwt 7, 7-8). Wraz z zawarciem przymierza, Pan dał swemu ludowi Ducha mocy, siły i męstwa, aby Izrael mógł pokonać swoich wrogów, zająć Ziemię Obiecaną i tym samym żyć w pokoju. „Pan nasz jest wielki i zasobny w siły, mądrość Jego jest niewypowiedziana. Pan dźwiga pokornych, a poniża występnych aż do ziemi” (Ps 147, 5-6). Jedynie dzięki potędze Boga człowiek może być silny i mocny. Należałoby w tym miejscu jeszcze raz gruntownie prześledzić cały tekst *Księgi Powtórzonego Prawa*, aby jej teologię umieścić na tle pierwotnych źródeł ludzkiej siły i mocy. Właśnie w ten sposób jesteśmy w stanie rozwinąć niejako globalne rozumienie mogącej napawać lekciem wielkości tych ludzi, którzy pozostają w przyjaźni z Bogiem i Jego przykazaniami. To sam Bóg daje siłę i męstwo tym, którzy z wiarą idą za Nim, jak Abraham, Izaak, Jakub, Mojżesz i Jozue.

Czytając zamieszczone w *Księdze Jozuego* opisy kolejnych etapów zdobywania Kanaanu, stale spotykamy formułę: „Bądź

mężny i mocny” (Joz 1, 6. 7. 8. 18; 10, 20. 25; 23, 6; por. 1 Krl 3, 19; 1 Krn 19, 13; Ekd 9, 12). Z wolna Izrael rozrasta się tak dalece, że przewyższa siłą mieszkańców ziemi Kanaan (Sdz 1, 28).

W podobnym sensie także Judyta prosi Pana, aby uczynił ją silną w dniu, kiedy ma zabić Holofernesa, wroga narodu izraelskiego: „Panie, Boże Wszechmogący, spójrz łaskawie w tej godzinie na dzieło rąk moich w celu wywyższenia Jeruzalem! Oto teraz jest odpowiednia chwila, aby odzyskać Twoje dziedzictwo i spełnić mój plan zgładzenia wrogów, którzy przeciw nam powstali... Daj mi siłę w tym dniu, Panie, Boże Izraela!” (Jdt 13, 4-5. 7). Judyta ma nadzieję, że dzięki „Bogu Wszechmogącemu” otrzyma siłę i odwagę, niezbędne do tego, aby pozbyć się Holofernesa i uwolnić Izraela z niewoli. Bóg jest dla niej źródłem wszelkiego męstwa i bohaterstwa.

2. Księgi mądrościowe

W czasach Starego Testamentu życie codzienne było ubogie i pełne trudu. Ludzie byli słabi na duszy i na ciele. Jakże więc mogliby przeżyć do następnego dnia bez pomocy Boskiej potęgi? Psalmiści starali się wyrazić głębokie przekonanie, że moc Boga była dla nich siłą, i modlili się o to, by On wraz ze swoją opieką udzielił im także tej mocy i siły.

Podobnie jak ojciec poucza swojego syna, tak też mędrcy uczyli swoich uczniów, jak należy odnosić się do Boga i do ludzi. W *Księdze Przysłów* czytamy, że „bojaźń Pańska” jest „podstawą wiedzy” (Prz 1, 7). Trwać u „podstaw wiedzy” to nic innego, jak właśnie wiedzieć o mądrości i dyscyplinie, rozumieć najgłębszy sens wypowiedzi, zachowywać się roztropnie i rozważnie, dawać pierwszeństwo prawu, okazywać sprawiedliwość, żyć właściwie oraz zdobyć sztukę prowadzenia innych. Natomiast „bojaźń Boża” jest mniej więcej tym, co dziś zwykliśmy nazywać religijnością lub pobożnością; oznacza ona zarówno początek, jak i uwieńczenie swego życia zgodnie z mądrością religijną, a także leży ona u podstaw osobistego stosunku do Boga — Sprzymierzenia, polegającego na zespoleniu ze sobą miłości i bojaźni, zawierzenia i pokory (por. Prz 9, 10; 15, 33; Syr 1, 18; 19, 20; 25, 10-11; Ps 25, 12-14; 112, 1; 128, 1).

Wraz z Mądrością człowiek może mieć także udział w sile (hebr. *geburah*) i mocy Boga. Tę mądrość, która została udzielona ludowi Izraela, reprezentuje Prawo, źródło siły. Jeśli człowiek postępuje zgodnie z nauką mądrości, będzie silny; ale jeśli nie zważa na mądrość, będzie słaby i może nawet zostać zmuszony do

ucieczki: „Cóż to się stało, Izraelu, że jesteś w kraju nieprzyjaciół? (...) Naucz się, gdzie jest mądrość, gdzie siła i rozum... Tą mądrością jest księga przykazań Boga i Prawo trwające na wieki” (Ba 3, 10 — 14; 4, 1). Aby być rozsądnym, mądrym i silnym wobec Boga i ludzi, należy postępować według przykazań Bożych i wypełniać wolę Boga. To jest właśnie siłą człowieka!

Z kolei w *Księdze Koheleta* czytamy: „Mądrość czyni mądrego silniejszym niżli dziesięciu mocarzy, którzy są w mieście” (Koh 7, 19). Mądrość i bojaźń Boża są więc początkiem mocy i siły. Kto się boi Pana, jest silny, silniejszy niż władcy, którzy rządzą krajem. Jezus, syn Syracha, powiedział: „Szczęśliwy, kto będzie zajmował się tymi rzeczami (nauką mądrości i rozumu), a kto włoży je do serca swego, stanie się mądrym, a jeśli tak postąpi, we wszystkim sobie poradzi, ponieważ światło Pana będzie jego drogowskazem” (Syr 50, 28-29)⁷. Syn Syracha wyjaśnia, że moc człowieka jest konsekwencją wierności Prawu: „Rozmyślaj nad zarządzeniami Pana, a przykazaniami Jego zawsze pilnie się zajmuj! On sam umocni twe serce, a pożądana mądrość będzie ci dana” (Syr 6, 37), gdyż „wielka jest potęga Pana i przez pokornych bywa chwalony” (Syr 3, 20). Bóg stworzył człowieka i wyposażył go w siłę, moc i mądrość, aby mógł on dzięki temu poznawać i wychwalać cudowną potęgę Pana: „Na rozkaz Pana, na początku, stały się Jego dzieła... Pan stworzył człowieka z ziemi... Przyodział go w moc podobną do swojej i uczynił go na swój obraz... Nappełnił wiedzą i rozumem... Położył oko swoje w jego sercu, aby pokazać wielkość swoich dzieł” (Syr 16, 26 — 17, 8; por 42, 15-17).

Już od dawna było rzeczą wiadomą, że bojaźń wobec Pana w połączeniu z daną przez Niego mądrością stanowi fundament i źródło wszelkiej siły i mocy człowieka wierzącego. W *Księdze Hioba* poddany przez Boga próbie sprawiedliwy służy jako przykład cierpliwości oraz uległości wobec woli Pana: „Czy człowiek jest prawy przed Bogiem? ..Umysł to mądry, a siła potężna. Kto Mu przeciwny nie padnie?... On sam rozciąga niebiosa... On czyni cuda niezbadane, nikt nie zliczy Jego dziwów... O siłę chodzi? To Mocarz” (Hi 9, 2-19; por. także 12, 13-16; 26, 12-14). „On ma potęgę i rozum, rozsądek znać w Jego planach... U Niego zwycięstwo i siła, ma w rękę błędzących i kłamców... Pogardą okryje szlachetnych, bo pas odepnie mocarzom” (Hi 12, 13. 16. 21). Wszech-

⁷ Także w tym fragmencie francuskie tłumaczenie jest bliższe hebrajskiemu oryginałowi: „...il sera fort en toute circonstance, car la lumière du Seigneur est son sentier”; podobnie jest także w dokonanym przez Lutra przekładzie niemieckim: „...denn des Herrn Licht leitet ihn” („bo światło Pana go prowadzi”).

mogący Bóg jest pierwszą przyczyną wszelkiej ludzkiej mocy i siły. „Pełen potęgi, świętości, bogaty w prawość, nie w ucisk. Stąd Go się ludzie lękają” (Hi 37, 23-24). Jak łatwo zauważyć, w pismach mądrościowych siła, moc i mądrość traktowane są jako cechy i zjawiska identyczne.

Podobne przekonanie znajdujemy także w licznych Psalmach. Jest ono zawarte zwłaszcza w pieśniach o zawierzeniu Bogu oraz o postawie człowieka, inspirowanej wiarą we wszechmocnego Boga. Jest On „wielki i zasobny w siły, mądrość Jego jest niewypowiedziana” (Ps 147, 5), ale nie wystarcza Mu, aby swoje stworzenie chronić tylko z daleka. Trzyma On je mocno w swojej ręce i niszczy jego wrogów (por. Ps 37, 14-24). Raz jeszcze pojęcia siły i mocy oraz mądrości i wiedzy występują paralelnie i uprawniają do wyciągnięcia wniosku, że za silnego można uznać tego, który posiada także mądrość i wiedzę. Siła nie sprowadza się do bohaterstwa czy fizycznej potęgi, ale polega raczej na posiadaniu mądrości, ducha wiary, w którym człowiek postępuje zgodnie z przykazaniami Boga i żyje w wierności Przymierzu zawartym przez Boga ze swoim wybranym ludem. Wiara przemienia słabego psalmistę w człowieka silnego: „Boże, zbaw mnie, w imię swoje, swoją mocą (hebr. *heburah*) broń mojej sprawy... Oto Bóg mi dopomaga, Pan podtrzymuje me życie” (Ps 54, 3. 6). Nic nie jest w stanie oderwać prawdziwie wierzącego od mocy jego Boga: ani wygnanie (Ps 61, 1-6; por. także Ps 42, 10 — 43, 2), ani bieda (Ps 49, 1-16), ani prześladowanie (Ps 59, 1-18), ani wątpliwości, ani nawet występki.

Nawet w swoich najstraszniejszych i najboleśniejzych doświadczeniach psalmiści czują, że nie zostali odłączeni od mocy Boga. Nieustannie oczekują tego, że we wszelkich przeciwnościach losu weźmie On ich stronę, że uczyni ich mężnymi, silnymi — i gdy będzie to konieczne — odnowi ich, by znów stali się czysti. Aby ta moc rzeczywiście okazała się skuteczna, potrzeba jedynie niewzruszonej wiary, bezustannej czci wobec Boga i głębokiego Jemu zaufania. W wielkim ucisku psalmista przypomina sobie, że Bóg już go kiedyś uratował i uczynił silnym: „Złożyłem w Panu całą nadzieję; On schylił się nade mną i wysłuchał mojego wołania... i umocnił moje kroki” (Ps 40, 2-3). Rozkwita on wręcz w mocy, którą Pan go obdarował: „Dobrze jest dziękować Panu i śpiewać imieniu Twemu, o Najwyższy... Wywyższyłeś mój róg jak u bawołu⁸... Sprawiedliwy zakwitnie jak palma, rozrośnie

⁸ Franc.: „Tu élèves ma corne comme celle du buffle”; niem. (w tłumaczeniu Lutra): „Aber mein Horn wird erhöht werden wie eines Ein-

się jak cedr na Libanie... Pan jest sprawiedliwy, moja Skala, nie ma w nim nieprawości” (Ps 92). Psalmista może zaufać Bogu, ponieważ Pan jest „stróżem Izraela”, który „nie zdrzemnie się, ani nie zaśnie”: „Skądże nadejdzie mi pomoc? Pomoc mi przyjdzie od Pana, który stworzył niebo i ziemię” (Ps 121, 1-2). Często cały lud zwraca się do swojego Boga i błaga Go, aby był ich obroną w czasie zagrożenia albo źródłem siły do pracy: „Panie, Ty dla nas byłeś ucieczką z pokolenia na pokolenie... Wspieraj pracę rąk naszych, dzieło rąk naszych wspieraj!” (Ps 90, 1-17). Cały lud daje wyraz swojej radości i ufności wobec Pana: „Szczęśliwi, których moc jest w Tobie, którzy zachowują ufność w swoim sercu... Spójrz, Puklerzu nasz, Boże, i wejrzyj na oblicze Twego Pomazańca!... Bo Pan Bóg jest słońcem i tarczą... Panie Zastępów, szczęśliwy człowiek, który ufa Tobie!” (Ps 84, 6-13).

3. Prorocy

W jednej z pieśni dziękczynnych Izajasz wyjaśnia: „Przeto lud mocny Cię chwali, miasto narodów przemożnych czci Ciebie. Bo Tyś jest ucieczką dla biednych, dla ubogich podporą w utrapieniu” (Iz 25, 3-4). Tylko silny człowiek jest w stanie wysławiać Boga i się Go bać; człowiek, który ucieka się do mocy i mądrości Boga, wie, że Pan jest jedynym schronieniem dla tych, którzy pozostają Mu wierni. Tylko człowiek silny i pełen mocy może służyć Bogu: „Oto ktoś przez Pana posłany, mocny i potężny” (Iz 28, 2). Izajasz w swej księdze także przepowiada, iż Mesjasz będzie człowiekiem silnym, silniejszym niż wszyscy inni. Prorokuje on, że z domu Dawida wyjdzie Król, który będzie „różdżką z pnia Jessego”, będzie napełniony Duchem Pańskim, duchem mądrości i mocy, a także wypełni dzieło doskonałego Sędziego: „I wyrosnie różdżka z pnia Jessego, wypuści się odrośl z jego korzeni. I spocznie na niej Duch Pański, duch mądrości i rozumu, duch rady i męstwa” (Iz 11, 1-9). Wspaniały Psalm przypomina wszechmocnemu Bogu

horns...”; ang.: „My horn You have exalted like a wild ox”. W literaturze biblijnej wyraz „róg” używany jest często na oznaczenie siły, mocy (Ps 112, 9). Oznacza on potęgę Izraela (Ez 29, 21; Syr 47, 5; Ps 89, 18; Ps 132, 17; Ps 148, 14), siłę sprawiedliwych, wierzących (1 Sm 2, 1; Ps 75, 11; Ps 92, 11; Ps 112, 9), a także moc królów. Psalmiści mówią o „Rogu Jahwe” albo piszą o „rogu, który wyzwala”. Tak na przykład autor Psalmu 18 przedstawia szereg obrazów, w których wielbi zbawiającego Boga (por. 18, 3). W Nowym Testamencie Mesjasz nazwany został „rogiem zbawienia”, który uniósł sam Bóg (Łk 1, 69 — w przekładzie Biblii Tysiąclecia: „...moc zbawczą nam wzbudził”; niem.: „Er hat uns einen starken Retter erweckt”; ang.: „He has raised up a horn of salvation for us”).

o obietnicy, którą złożył Dawidowi i jego dynastii, przedstawiając równocześnie Mesjasza jako człowieka pełnego mocy: „Na wieki będę opiewał łaski Pana, moimi ustami będę głosił Twą wierność przez wszystkie pokolenia... «Znalazłem Dawida, sługę mojego, namaściłem go świętym olejem moim, aby ręka moja zawsze z nim była i umacniało go moje ramię»” (Ps 89, 1. 21-22). Także wiele innych Psalmów wyśpiewuje przyszłą potęgę Dawidowego Mesjasza. Podobnie jak jego przodek, a nawet w znacznie większym stopniu, otrzyma On od Boga siłę, by pokonać wszystkich swoich wrogów, a Jego lud będzie pełen radości z Jego powodu (por. Ps 110, 2-3). Co więcej, Psalm mówi, że Posłany będzie siedział „po prawicy” Jahwe: „Pan po Twojej prawicy zetrze królów w dniu swego gniewu” (Ps 110, 5).

Dla Izajasza jest pewne, że wiara w Boga czyni człowieka silnym. Prorok mówi również: „Jeżeli nie uwierzycie, nie ostoicie się” (Iz 7, 9) oraz: „Kto wierzy, nie potknie się” (Iz 28, 16).

4. Czasy Machabeuszów

Elita Izraela w czasach Machabeuszów, umocniona medytacją nad dziełami Bożej potęgi, przestrzeganiem Prawa, ufną modlitwą i apokaliptyczną nadzieją, przeszła zwycięsko przez wszystkie zagrożenia i otrzymała od Boga ostatnie (w Starym Testamencie) objawienie. Liczne teksty z *Ksiąg Machabejskich* pokazują, jak silni byli ci, którzy nie opuścili Pana, Boga swoich ojców, i oparli się hellenizacji. Sprzeciwili się królowi Antiochowi i jego hellenistycznym następcom i obronili swoją wiarę, tradycję i zwyczaje religijne. Wciąż wspomina się więc w tych tekstach bohaterskie postacie Izraela. Juda dodaje swoim ludziom otuchy słowami: „Nie obawiajcie się ich wielkiej liczby!... Przypomnijcie sobie, jak to w Morzu Czerwonym ocaleli nasi przodkowie... Teraz więc wołajmy do Nieba... i zgniecie dzisiaj to wojsko przed nami” (1 Mch 4, 8-11); „Zwycięstwo bowiem w bitwie nie zależy od liczby wojska; prawdziwą siłą jest ta, która pochodzi z nieba... My walczymy o swoje życie i o swoje obyczaje. On sam skruszy ich przed naszymi oczami. Wy zaś ich nie obawiajcie się!” (1 Mch 3, 19-22). Na samym początku tej księgi ojciec trzech synów nazywanych Machabeuszami mówi: „Tak możecie przejść myślą jedno pokolenie po drugim i przekonacie się, że nie zawiedzie się ten, kto w Nim pokłada nadzieję... Bądźcie mężni i mocni w zachowaniu Prawa” (1 Mch 2, 61. 64). Juda Machabeusz umacniał swoich żołnierzy w wierze w moc Boga (por. 2 Mch 15, 7-9). W modlitwie, utkanej z wątków tradycyjnych formuł pobożności Izraela, zwraca się on

bezpośrednio do Boga: „Ty, Władco, wysłałeś swego anioła, (...) a zgładził on w obozie Sennacheryba około stu osiemdziesięciu pięciu tysięcy ludzi... Niech wielkością Twojego ramienia zostaną powaleni ci, którzy (...) przyszli tutaj przeciwko Twojemu świętemu ludowi” (2 Mch 15, 22-24). Już psalmiści twierdzili, że Boża moc jest źródłem zarówno osobistego szczęścia, jak też ostatecznego zbawienia wierzących, a prorocy wydawali pochlebne sądy o ludziach z dalekiej przyszłości. Musiano więc doświadczać tego, jak zmieniała się sytuacja na korzyść tych, którzy znaleźli się w wirze bezlitosnej walki, często spoglądali śmierci w oczy na polu bitwy albo stawali się męczennikami. W tej perspektywie świadectwo 2 *Księgi Machabejskiej* ma dla nas ogromną wartość, ponieważ może sporo powiedzieć na temat pobożności i kondycji duchowej świadków Wszechmocnego (por. 2 Mch 6, 26). Historia siedmiu braci pokazuje nam, jak bardzo mężni byli oni w obliczu śmierci. Matka podtrzymywała ich na duchu, równocześnie przywołując im na pamięć wielką moc Stwórcy (por. 2 Mch 7, 6. 9-11. 14-17. 22-23). Dwaj spośród braci ostrzegali króla, że Boża moc zwróci się przeciwko niemu i kara z pewnością nadejdzie; ci, którzy nadzieję złożyli w Panu, ostatecznie znajdą się w lepszej niż on sytuacji: „Lepiej jest nam, którzy ginimy z ludzkich rąk w Bogu pokładać nadzieję, że znów przez Niego będziemy wskrzeszeni. Dla ciebie bowiem nie ma wskrzeszenia do życia... Zobaczysz wielką Jego moc, jak ciebie i twoje potomstwo podda katuszom” (2 Mch 7, 14-17).

Na końcu swego opowiadania autor księgi nie omieszkał wskazać na silną wiarę bohaterских synów: „Tak więc i ten (najmłodszy) zakończył życie czysty i pełen ufności w Panu” (2 Mch 7, 40). Na podstawie tak głębokiej wiary Boża potęga umocniła siedmiu braci w ich walce, dzięki której zyskali udział w lepszym życiu. A tego właśnie życia oczekiwali oni od żyjącego Boga.

5. U progu Nowego Testamentu

Księga Mądrości, która została napisana ok. roku 50 przed narodzeniem Chrystusa i tym samym jest niejako zwornikiem objawienia Starego Testamentu, wychwala mądrość i pokazuje, że ona wszystko może, „jest bowiem tchnieniem mocy Bożej i przyczystym wpływem chwały Wszechmocnego” (Mdr 7, 25). Silnymi są ludzie, którzy mądrość tę posiadli, a głupcami są ci, którzy Boga nie szanują i nie posiadają mądrości. *Księga* wyjaśnia, w jaki sposób nieskończona Boża moc pomaga człowiekowi w jego słabości, a sprawiedliwym daje siłę. Tchnienie wszechmocnego

Boga jest we wszystkich rzeczach, ale przede wszystkim w ludziach sprawiedliwych, których umacnia na ciele i na duszy (por. Mdr 11, 21-23. 24). Poznanie tej mocy, która jest ściśle zespolona z dobrocią i miłosierdziem Bożym, stanowi przywilej sprawiedliwych pośród Izraela, dzięki któremu unikają oni grzechów oraz śmierci (por. Mdr 15, 1-3). Silnym jest człowiek, który chce być jak najbliższej swego Pana, a którego ożywia „właściwe myślenie” i wiara w Boga (por. Mdr 1, 1-3). Na początku Bóg nie stworzył człowieka śmiertelnym, słabym i pozbawionym mocy, ale powołał go do istnienia jako nieśmiertelnego, silnego i mocnego... „Bo dla nieśmiertelności Bóg stworzył człowieka — uczynił go obrazem swej własnej wieczności” (Mdr 2, 23). Istotą Boga jest moc, siła, mądrość, dobroć i miłość. Ta moc chroni sprawiedliwych, którzy w sposób doskonały zawierzyli Bogu. Ta sama moc również w dniu ostatecznym, w „dniu sądu”, będzie głosić chwałę tych, którzy są silni duchem i ciałem. „Dusze sprawiedliwych są w ręku Boga” (Mdr 3, 1). Mędrzec może więc zwracać się do ludzi z napomnieniem, że nawet królowie nie powinni zapominać, iż ich władza pochodzi od Boga, który stworzył wszystko: „Słuchajcie więc, królowie, i zrozumieście... od Pana otrzymaliście władzę” (Mdr 6, 1-11).

W ten sposób znaleźliśmy się niejako u progu Nowego Testamentu. Już na początku niniejszego artykułu mówiliśmy o Jezusie Chrystusie, który „wypełnił” (Mt 5, 17) Prawo i Proroków oraz okazywał swoją moc w słowie i czynie. W pismach Nowego Testamentu bardzo często używa się greckiego pojęcia *dynamis* (moc, potęga), by opisać czyny Jezusa: są one „dziełami Jego potęgi”, cudami, których dokonywał On sam albo uczniowie w Jego imię. „Skąd u Niego ta mądrość i cuda?” (Mt 13, 54), pytają mieszkańcy Nazaretu, zadziwieni niezwykłymi czynami swojego współziomka.

Ta niezwykła moc, promieniująca z Jezusa, udziela się ludowi: „Cały tłum starał się Go dotknąć, ponieważ moc wychodziła od Niego i uzdrawiała wszystkich” (Łk 6, 19). Przed żydowskim sądem, Sanhedrynem, Jezus powie: „Odtąd Syn Człowieczy siedzieć będzie po prawej stronie Wszechmocy Bożej” (Łk 22, 69; por. także Mt 26, 64 i Mk 14, 62).

Według Listów św. Pawła, siła ta manifestowała się i dawała się poznać w głoszeniu Ewangelii, w Słowie Bożym (Rz 1, 16; por. także 1 Kor 1, 18) albo w oddziaływaniu na wierzących (Rz 15, 13; 1 Kor 15, 43; 2 Kor 12, 9; Ef 3, 16; 3, 20; Kol 1, 11; 1, 29; 2 Tm 1, 7; Hbr 6, 5; 2 P 1, 3). „Ewangelia jest mocą Bożą ku zbawieniu dla każdego wierzącego” (Rz 1, 16).

Wiara ta rozwinie się całkowicie i znajdzie swój doskonały wyraz dopiero w Nowym Testamencie: wtedy, gdy uczniowie zobaczą zmartwychwstałego Chrystusa — „moc Bożą i mądrość Bożą” (1 Kor 1, 24) — i gdy z Bożą pomocą wreszcie zrozumieją, że pełnia mocy, życia i zmartwychwstania może być udzielona ludziom tylko przez Chrystusa i w Chrystusie. Apostoł Paweł mówi nam: „co jest słabe u Boga, przewyższa mocą ludzi” (1 Kor 1, 25), „my niemocni, wy mocni” (1 Kor 4, 10), „ilekroć niedomagam, tylekroć jestem mocny” (2 Kor 12, 10; por. także 13, 9), i wreszcie: „Czuwajcie, trwajcie mocno w wierze, bądźcie mężni i umacniajcie się! Wszystkie wasze sprawy niech się dokonują w miłości!” (1 Kor 16, 13).

Tłum. Emil Mendyk